

İNSAN
VE
PEYGAMBER
OLARAK

HZ. MUHAMMED (SAV)

YASİN PİŞGİN

ÖNSÖZ

Yüce Allah insanı müstesna bir varlık kategorisinde yaratmış ve onu kullukla sorumlu tutmuştur. Bu vazifeyle görevlendirilen insanın dünyevi helâkten ve uhrevi azaptan kurtulup dünya ve ahiret mutluluğunu elde edebilmesini kolaylaştırması, hayra ve ona götüren yollara teşvik etmesi ve şerrin dünyevi ve uhrevi tehlikelerini göstererek insanı gûnahtan sakındırması için Yüce Allah, rızasına uygun bir yaşamı insanlara gösteren ve fitri misyonlarına uygun hareket etmeleri konusunda onları eğiten peygamberler göndermiştir. Peygamberler, insanlığın yeryüzündeki mevcudiyetinin başladığı ilk günden itibaren Allah'ın izni ve iradesiyle insanlara yol göstermiş ve "ahsen-i takvim" olarak yaratılmış olan insanın "eşref-i mahlukat" makamından "esfel-i sâfilîn" derekesine düşmemesi için büyük çaba sarfetmişlerdir. Bu bağlamda nübüvvet müessesesi insanlık tarihi kadar eski olup, insanlığın en köklü müessesesidir.

Nübüvvete Kur'ân bağlamında baktığımızda vahye muhatap olmuş toplumlarda peygamberlere atfedilen konum bakımından ifrat ve tefrit noktasında iki farklı tavır gözlenir. Bunlardan birincisi, bir beşerin peygamber olamayacağını ve Allah'ın kendileri gibi bir beşeri elçi olarak seçmesinin uygun olmayacağını savunan, beşer üstü peygamber tasavvuruna

sahip anlayıştır. Aslında beşer üstü âlemin elçisine beşerî nitelikleri yakıştıramama ve onda olağanüstü özelliklerin tasavvuruna odaklanma mantığına dayalı olan bu anlayış, bir vehim ve hayalden başka bir şey değildir. Kur'ân'daki "insan peygamber" gerçeğinin anlam ve amaçlarını düşündüğümüzde bu yaklaşım kabulden uzaktır.

Bir peygamberin mesela bir melek olması gerektiği fikri üzerine temellenen bu anlayışın diğer bir merhaledeki tecellisi ise peygamberi bir beşer olarak kabul etse de söz konusu psikolojik kaymadan hareketle ona tanrısal özellikler atfetme şeklinde belirir ve böylece insan olan peygamberin beşerî yönünü neredeyse yok sayarak mitolojik bir kimliğe büründürür. Psiko-sosyal pek çok sebebi bulunan bu anlayışın en bariz temsilcilerine; Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" diyen Hristiyanları ve Hz. Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu iddia eden Yahudileri örnek olarak verebiliriz.

Bir de bu anlayışa bir tepki mahiyetinde gelişen ve peygamberin beşerî konumunu ön plana çıkartarak nebevî yönünü pasifize eden seküler bir yaklaşım söz konusudur. Bu anlayış peygamberi rasyonel şablonlara oturtmaya çalışır. Onun sosyal yönüne, zekâsına ve dahiyane özelliklerine atıflar yaparak nebevî konumunu sıradanlaştırmaya çalışır. Neticede her iki anlayış da peygamberi aslî konumundan çıkarır.

Biz bu çalışmamızda, nübüvvet zincirinin son halkası olan Hz. Muhammed'in (sav) Kur'ân'da tayin edilen beşerî ve nebevî konumunu incelemeye çalışacağız. Bu çalışmayı yaparken konu ile ilgili ayetler ekseninde hareket edilmiş olup gerekli ölçülerde Temel İslam Bilimleri'ne kaynak olan eserlerden yararlanılmıştır.

Konuyu işlenmesi üç bölümde gerçekleştirilmiştir. Birinci bölümde nübüvvet ve risalet kelimelerinin kavramsal analizleri ve Kur'ân'daki nübüvvet geleneğinin mahiyeti üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in (sav) beşerî konumu, üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'in (sav) nebevî konumunu el almaya çalıştık. Sonuç kısmında ise çalışmamızın ulaştığı nokta verilerek çalışmamız sona erdirilmiştir.

Böylesi önemli bir konunun seçiminde ve çalışma aşamalarında sabırla bana yardımcı olan hocam Sayın Prof. Dr. İdris ŞENGÜL'e en içten teşekkürlerimi arz ediyorum.

Yasin PİŞGİN

Antalya, 2022

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'A GÖRE ANA HATLARI İLE NÜBÜVVET

Kavramsal Analiz

A. Nebî-Nübüvvet ve Resul-Risalet

İnsana ait bilgiler kavramlarla ifade edildiği gibi Kur'ân da muhataplarının anlayabilmesi için bazı kavramlar kullanılır. Bu nedenle Kur'ânî terminoloji ne kadar iyi bilinirse kavram kargaşası ve anlama problemi de o derecede aşılır.¹ Bir kelimenin mücerret aslî manasının yanında ona izafe edilmiş bir başka manası da olabilir. Örneğin kelime anlamı olarak "küfr" örtmek, "kâfir" ise tohumu toprağa koyup örten çiftçi anlamındadır.² Bunlar söz konusu kelimenin temel anlamıdır. Oysa Kur'ân bu kelimeyi çok farklı bir anlam yükleyerek Allah'ı, resullerini ve iman esaslarını reddeden inkârcı anlamında kullanır.³ Kavram içeriklerinin bilinmesinin önemine binaen biz de Hz. Peygamber'in Kur'ân'daki beşerî ve nebevî konumunu incelemeye geçmeden önce nebî-resul ve nübüvvet-risalet kelimelerinin kavramsal çerçevelerini çizmeye çalışacağız.

Öncelikle şunu ifade edelim ki Kur'ân bu kelimeleri kesin bir şekilde birbirinden ayırmaz. Çünkü bir kimse için bir yerde "resul" ifadesini kullanırken⁴ başka bir yerde aynı kişi

için “nebî” ifadesini kullanır.⁵ Bazen de her iki kavram aynı kişi için kullanılır. Örneğin Meryem Suresi’nde Hz. Musa ve Hz. İsmail’in hem resul hem de nebî oldukları ifade edilir.⁶ Bu iki kavramın aynı kişi için kullanılması aralarında bir anlam farkının olmadığını göstermeyip Hz. Musa’nın ve Hz. İsmail’in hem Allah’tan haber alan bir nebî hem de bunları insanlığa ulaştıran birer resul oldukları ifade eder.⁷⁸ Öte yandan bir ayette Yüce Allah şöyle buyurur: “Senden önce hiçbir resul ve nebî göndermemişizdir ki o bir şey yapmayı arzu ettiğinde şeytan onun arzularına şüphe karıştırmasın.”⁹ Bu ayet resul ve nebî kelimelerinin kullanım şekli, aralarında kavramsal bir farkın olduğu izlenimi verir. Bundan dolayı resul ve nebî dolayısıyla nübüvvet ve risalet kavramlarının muhteva ve kapsam bakımından açıklanması gerekir.

Nebî ve nübüvvet kelimeleri aynı kök anlama sahiptir. Ancak nebî kelimesi sıfat, nübüvvet ise mastardır. Nebî kelimesinin iki farklı kökten gelmesi mümkündür. Biri n.b.v. kökünden “nebiyy” diğeri ise n.b.e. kökünden hemzeli olarak “nebîu” şeklindedir.

Bu kelime n.b.v. kökünden alındığında yüce, ulu ve şerefli anlamlarını içerir. Mastarı “nebve” ya da “nebâvet” olarak gelir. Ayrıca makam ve mevkinin şöhreti dolayısıyla yüksek ve yüce olmak, bir şeye ulaştıran yol ve vasıta anlamlarını ihtiva eder.¹⁰ Nebînin bu kökten türediğini düşünenler onun yaratılmışların en yücesi ve şerefli olması göz önünde bulundurmışlardır. Çünkü nebînin sahip olduğu nübüvvet makamının kaynağı Allah’tan gelen ve diğer bilgi ve haberlere üstün olan ilahi vahiydir. Bu sebeple nebî kelimesi başkasının şerefini ve yüceliğini ifade etmek için kullanılmaz.¹¹ Nebînin “dosdoğru yol” anlamına geldiğini söyleyen Zebîdî, Fâtîha Suresi’ndeki “Bizi dosdoğru yola ilet.” ayetindeki doğru yol

anlamına gelen sırat-ı müstakimden kastedilen mananın Hz. Peygamber olduğunu ifade eder. Çünkü Hz. Peygamber de hidayete götüren bir yoldur.¹²

Nebî kelimesinin kökeniyle ilgili ikinci görüş hemzeli olarak n.b.e. kökünden türediğidir. Bu kök itibariyle manası; haber vermek ve bir yerden başka bir yere götürmek anlamlarını ihtiva eder. Buna göre nebî hem Allah'tan haber alan hem de aldığı haberleri hedef kitleye ileten anlamına gelir.¹³ Nebî kelimesi genelde hemzesiz olarak kullanılır. Fakat bu onun n.b.e. kökünden türemediği anlamına gelmez. Hemzeli kullanımdaki zorluk dolayısıyla hemze “ya” harfine dönüştürülmüş ve “nebî” olarak teleffuz edilmiş olabilir.¹⁴

Nebî; Allah'ın melek göndererek, vahy yoluyla ya da salih rüya ile uyardığı kimse olup¹⁵ tebliğ sorumluluğu olmayan kişidir.¹⁶ Başka bir ifade ile nebî; Allah'ın insanların içinden seçtiği ve tebliğ yükümlülüğü olmaksızın bazı hükümleri vahyettiği kimsedir.¹⁷ Tebliğ sorumluluğunun olmamasının sebebi kendisinden önce gelmiş bir resulün tebliğde bulunduğu topluluğa gönderilmiş olmasıdır. Yani önceki resul topluma tebliğde bulunmuştur. Fakat toplumsal dejenerasyon ve sapma dolayısıyla Allah önceki resulün şeriatine ve kitabına bağlı olan, kendisine özel bir kitap verilmeyen tamamlayıcı bir nebî gönderir.¹⁸ Resulün yeni bir şariat getirdiğini ifade etmiştik. Fakat bazı bilginlere göre bu durumun bazı istisnaları vardır. Örneğin Hz. Davud ve Hz. Süleymân resul oldukları halde Tevrat'ın hükümlerini tebliğ etmişlerdir. Aynı şekilde Hz. İsmail de bir nebî ve resul olduğu halde Hz. İbrahim'in şeriatını tebliğ etmiştir.¹⁹

Nebî kelimesi Kur'ân'da sadece peygamberler için kullanılmıştır. Kur'ân bazı ayetlerde birtakım kimselere hikmet

ve nübüvvet verildiğinden bahseder.²⁰ Bu ayetlerde geçen nübüvvet din bilginlerince hem yüce makam hem de peygamberlik olarak yorumlanmıştır.²¹

Resûl kelimesi r.s.l, sülasi mücerred fiil kökünden türemiş olup elçi, sözü getiren aracı, sefir ve ulak anlamlarına gelir. Dolayısıyla risalet kelimesi de elçilik ve sefâret manalarını ihtiva eder.²² Aynı kökten türeyen “irsâl” göndermek, “mürsel” gönderilen, “mürsîl” ise gönderen demektir.²³ Kur’ân bu kavramı önemli bir iş için gönderilen ulak anlamında da kullanmıştır.²⁴

Resûl; Allah’ın, kendisini insanlığa ilahi hükümleri tebliğ etmekle görevli olarak gönderdiği, kitap ve şariat vererek bir misyon yüklediği peygamberdir.²⁵ Tanımdan da anlaşılacağı üzere resule bir şariat vahyedilmiştir. Hz. Cebrail’in ona bir kitap indirmesi, onu risalet misyonuna sahip kılmıştır. Bu sebeple resul, yeni bir şeriatı tesis eden peygamberdir.²⁶ Kur’ân’da resul kelimesi kendisine yüklenen farklı manalar itibari ile ölüm meleği,²⁷ Cebrail,²⁸ meleklerden seçilmiş olan elçiler²⁹ ve kirâmen kâtibîn melekleri³⁰ anlamlarında da kullanılmıştır. Öte yandan yine r.s.l. kökünden türemiş olan ve gönderilmiş elçi anlamına gelen “mürsel” kelimesi de Kur’ân’da melekler ve peygamberler için kullanılmıştır.³¹

Genel teamüle ve hukukî anlayışa göre bir elçi onu gönderen gibi addedilir. Bu sebeple mürselin söylediği her söz onu irsal eden mürsilin söylediği söz olarak kabul edilir. Bütün siyaset ve elçilik hukuku da bu karîneye dayanır.³² Bu anlayış da “Resûl size neyi getirirse alın, neyi yasaklarsa ondan vazgeçin.”³³ ayetinin manasına mutabıktır. Bu bağlamda bütün hayat sahasında resulün prensiplerine bağlı kalmak ve ona uymak gerekir.³⁴ Resûl kavramının bu şekilde tanımlanması

“Muhakkak ki O Kur’ân, değerli bir elçinin (Cebrail’in) sözüdür.”³⁵ ayetinde Kur’ân’ın Allah’ın kelamı değil de sanki Cebrail’in zatına ait bir kelam olduğu zannını izale eder.³⁶ Yine aynı bağlamda “O, değerli bir elçinin” (Hz. Peygamber’in) sözüdür.”³⁷ ayetinde, Kur’ân’ın ‘resul’den kastedilen Hz. Peygamber’in sözü olduğu vehmini de bertaraf eder.³⁸

Kur’ân genelde resulün insanlar arasından seçilip onlara elçi olarak gönderilmesi ile ilgili olarak “bi’set” kelimesini de kullanır. Bu sebeple bu kelimeye kısaca değinmek gerekir. Bi’set, kelime anlamı olarak göndermek ve yöneltmek gibi anlamlara gelip³⁹ Kur’ân’da peygamberlikle görevlendirme manalarını ihtiva eder.⁴⁰ Bi’set kelimesi dinî terminolojide genelde Allah’ın bir kimseye risalet vermesi anlamında kullanılmakla birlikte⁴¹ Kur’ân resullerin bi’setinin yanında nebîlerin de bi’setinden bahseder.⁴² Ancak bu, İslamî terminolojide genelde risalet ile alakalı olarak kullanılan bir terimdir.⁴³

Nebî-resul ve nübüvvet-rişalet kelimeleri arasında bir mana farkının olup olmadığı meselesi tartışılmıştır. Din bilginleri arasındaki genel görüşe göre bu iki kelimenin arasında bazı farklar olmakla beraber esasen bir anlam farkının bulunmadığını savunanlar da vardır.⁴⁴ Çünkü Allah, Kur’ân’da Hz. Peygamber’e bazen nebî, bazen de resul olarak hitap eder.⁴⁵ Fakat genel yaklaşıma göre nebî ve resul kelimelerinin arasında, görevlerinin fonksiyonları bakımından birtakım farklar vardır. Bunları genel olarak şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Eğer Allah bir kimseye vahyetmişse ve ona aynı zamanda bu haberi tebliğ misyonunu yüklemişse bu hem nebî hem de resul olarak isimlendirilir. Fakat başkalarına tebliğ ile sorumlu tutmamışsa bu, sadece nebî olarak adlandırılır.

Bu bağlamda Hz. Peygamber “Yaradan Rabbinin adı ile oku.”⁴⁶ ayeti ile sadece vahye muhatap bir nebî olmuş ve “Ey örtüsüne bürünen kalk ve uyar.”⁴⁷ ayeti ile de tebliğ misyonu yüklenmiş bir resul olmuştur. Bundan dolayı resul, görevinin kapsamı ve donatıldığı yetkiler itibariyle nebîden daha üstündür.⁴⁸

2. Nebî, kapsamı bakımından resulden daha genel bir mana ifade eder. Çünkü resul hem vahye muhatap olan hem de kendisine tebliğ görevi verilmiş olan peygamberdir. Nebî ise tebliğ ile sorumlu olsun ya da olmasın vahye muhatap olan peygamberdir. Yani tebliğe memur olan peygamber resul olan nebîdir. Tebliğ sorumluluğu yok ise sadece nebîdir. Bu sebeple her resul nebîdir. Fakat her nebî resul değildir.⁴⁹ Nebî ve resul kelimeleri arasındaki bu içlem-kaplam farkının pratik sonucu olarak şunu söyleyebiliriz: Hz. Peygamber Kur’ân’da “Allah’ın resulü ve nebîlerin sonuncusu” olarak ifade edilmiştir.⁵⁰ Bu bağlamda, resulün derecesi daha yüksek olduğu için “Allah’ın Resûlü” nebînin ise kapsamı geniş olduğu için nebîlerin sonuncusu olarak ifadelendirilmiştir. Aksi takdirde resullerin sonuncusu olarak zikredilseydi Ondan sonra resul olmayan bir nebînin gelmesi mümkün olacaktı. İşte bu ayet Hz. Peygamber’den sonra artık resul olsun veya olmasın hiçbir nebînin gelmeyeceğini ifade eder. Bu sebeple Hz. Peygamber’in sadece nebîlerin sonuncusu olduğu ve ondan sonra bir resul geleceği hakkındaki iddiaları ispat için⁵¹ bu ayeti delil getirmek, nebî ile resul kavramlarının muhteva ve kapsamlarından sarf-ı nazar etmekten kaynaklanan bir durumdur.

3. Nebî ile resul arasındaki fark tasavvur ile nizam, inanç ile hukuk ve teori ile pratiğin arasındaki fark gibidir. Başka bir ifade ile nebî bir tasavvur ve inanç getirir. Resûl ise bir

tasavvur ve inançla beraber aynı zamanda yeni bir şariat getirip yeni bir toplumsal şekillendirmeye giderek yeni bir devlet oluşturur. İnanıcı hukuka döker, teoriyi pratiğe çevirir.⁵² Bu bağlamda Kur'ân'da Mekke dönemini ifade eden ayetlerde Hz. Peygamber'e genelde "nebî" olarak hitap edilir. Bunun sebebi Hz. Peygamber'in Mekke'deki hâkim olan cahiliyye tasavvurunu ve sapık akideleri düzeltmeye yönelik olarak yapmış olduğu çalışmadır. Mekke döneminde tevhid ilkesini yerleştirmeye çalışan Hz. Peygamber, Mekke dönemini adeta bir nebî olarak geçirmiştir. Fakat hicretten sonra başlayan Medîne döneminde inen ayetlere baktığımızda Hz. Peygamber'e genelde "resul" olarak hitap edildiğini görürüz. Bu da artık Medine dönemi ile birlikte devletleşmenin ve teorik unsurların pratize edilmesinin başladığının bir göstergesidir.⁵³

Hz. Peygamber'e peygamberlerin sayısı sorulduğunda nebîlerin sayısını yüz yirmi dört bin, resullerin sayısını yüz on üç olarak belirtmesi⁵⁴ ve aralarında kategorik bir ayırım yapması, Kur'ân'ın genel yapısı içerisinde nebî ve resul kelimelerinin kullanım şekilleri ve din bilginlerinin genel temayülü nebî ve resul kavramlarının arasında birtakım farkların olduğunu gösterir. Bu farkları yukarıda genel olarak vermeye çalıştık. Biz çalışmamızda nübüvvet kavramı ile risaleti de içine alan küllî bir manayı ifade etmiş olacağız. Başka bir ifade ile örneğin, "Hz. Peygamber'in nebevî yönü" dediğimizde Onun risaletle ilgili özelliklerini de kapsayan peygamberlik konumunu kastedeceğiz.

B. Kur'ân'a Göre Genel Olarak Peygamberlik Olgusu

Allah insanı diğer varlıklardan farklı bir kategoride, sorumluluk yüklenebilecek yetenekte yaratmış, aklî ve hissî melekelerle donatmış, iyilik ve kötülük arasında seçim yapabilmesi için irade serbestliği vermiştir. Bu özel konumu ile yeryüzünde Allah'ın halifesi⁵⁵ olan insan, yeryüzüne gönderildikten sonra başıboş bırakılmamış⁵⁶ ve kullukla görevlendirilmiştir.⁵⁷ Ölümün ve hayatın imtihan için yaratıldığı⁵⁸ bu dünya hayatında hakikat yolunun tutulması, tehlikelerin gösterilmesi ve bu yolun yolcularının doğru bir şekilde uyarılması için yol boyunca işaret levhalarının dikili olması ve yön gösteren işaretlerin konulmuş olması gerekir. İşte Peygamberler, Allah'ın bir rahmeti olarak bu iş için gönderilmiş seçkin rehber kimselerdir. Onlar Allah'tan aldıkları talimatlarla önce insanların takip etmeleri gereken yolu sonra da yol boyunca uymaları gereken kuralları onlara gösterip muhtemel ceza ve tehlikelere karşı insanları uyarırlar.⁵⁹

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem'den son peygamber olan Hz. Muhammed'e (sav) kadar ki peygamberler ve muhatap topluluklar arası ilişkiler ağına baktığımızda, uyarılan toplulukların uyarıcı peygamberleri yalanladıklarını⁶⁰ ve onlarla alay ettiklerini⁶¹ görürüz. Bu yalanlama ve hafife almalarından dolayı Allah birçok topluluğu helak edip⁶² tarih sahnesinden kaldırmış, onlara uhrevi cezalar vereceğini bildirmiş⁶³ ve yerlerine yeni topluluklar getirmiştir.⁶⁴ Çünkü Kur'ân'a göre peygamberlik, kulların kayıtsız şartsız itaat etmeleri gereken bir yapı arz eder.⁶⁵

İnsanlığın kurtuluşa ermesinde ve onların dünyevi cezadan ve uhrevi azaptan kurtulabilmelerinde bu kadar önemli